

*Хоменко Володимир Петрович -
здобувач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук*

СЛУЖБА ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економіки пов'язані із застосуванням нових оригінальних способів вчинення відповідних протиправних діянь. Боротьба з економічною злочинністю потребує комплексного підходу: застосування ефективних методів виявлення і розслідування економічних злочинів; усунення причин і умов виникнення економічної злочинності та її нейтралізації через здійснення оперативно-розшукових і процесуальних заходів. Ці завдання повинні виконувати державні органи протидії кримінальним правопорушенням у сфері економіки.

Наразі зазначені функції виконують відповідні підрозділи Національної поліції, Державної фіскальної служби (ДФС) України, Служби безпеки України (СБУ) і Державної аудиторської служби тощо.

Ми не будемо наводити аргументи щодо неефективної діяльності підрозділів у напрямі протидії економічній злочинності в Україні, оскільки наявні недоліки є очевидними. Зазначимо лише про окремі європейські стандарти забезпечення фінансової безпеки, а саме показник кількості особового складу підрозділів. Станом на 2015 р. загальна кількість працівників податкової міліції ДФС України, Департаменту протидії злочинності у сфері економіки МВС, підрозділів контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки СБУ становила понад 20 тис. осіб, тобто приблизно 44 працівники на 100 тис. населення держави. Орієнтовний показник кількості працівників економічного блоку правоохоронних органів на 100 тис. населення у Європі та інших розвинутих країнах є таким: Австрія - 8, Велика Британія - 5, Грузія - 13, Естонія - 10, Литва - 12, Нідерланди - 6, Польща - 8,

Угорщина - 12, Швеція - 6. Середній показник у зазначених країнах становить 9 працівників на 100 тис. населення.

У контексті реалізації адміністративної реформи в Україні розглядають питання створення Фінансової поліції або Служби фінансових розслідувань (СФР), яка зосередить у собі боротьбу та запобігання економічним злочинам у державі.

Наразі у Верховній Раді України перебуває проект Закону «Про Фінансову поліцію» від 15 березня 2016 р. № 4228 [1]. На думку розробників, запропонований підрозділ надасть можливість поєднати сервісну й правоохоронну функції фіскальної служби, а також забезпечити ефективну протидію злочинам у фінансовій сфері.

Для прогнозування напрямів діяльності СФР, ефективності боротьби та запобігання нею економічним злочинам необхідно проаналізувати функції наявних органів та визначити завдання, які буде покладено на СФР.

Так, пріоритетними напрямами діяльності Департаменту захисту економіки Національної поліції України є:

1) участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо боротьби зі злочинністю, захисту економіки й об'єктів права власності;

2) виявлення, запобігання та припинення злочинів у економічній сфері, зокрема вчинених суспільно небезпечними організованими групами і злочинними організаціями;

3) боротьба з корупцією й хабарництвом у стратегічних для економіки держави галузях та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

4) визначення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень у економіці, та вжиття заходів щодо їх усунення [2].

Нині основними завданнями податкової міліції ДФС України є відпрацювання підприємств реального сектору економіки, які користуються послугами «конвертаційних центрів»; виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним формуванням податкового кредиту з податку на додану вартість та незаконним його відшкодуванням; протидія

незаконному обігу підакцизних товарів, а також виявлення кримінальних правопорушень у митній сфері.

У структурі ДФС України діє Головне слідче управління фінансових розслідувань, функціями якого є:

- здійснення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

- процесуальне та методичне керування діяльністю слідчого апарату з метою забезпечення належної організації досудового слідства у провадженнях, що належать до компетенції слідчих фінансових розслідувань ДФС України, ефективного розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законодавством України;

- безпосереднє розслідування найбільш важливих і складних кримінальних правопорушень;

- контроль за неухильним дотриманням законності в діяльності слідчого апарату, забезпечення процесуальної самостійності слідчих;

- організація взаємодії слідчого апарату з іншими підрозділами ДФС України у межах компетенції (з судом, прокуратурою, правоохоронними органами України та інших держав на підставі відповідних угод);

- вивчення, узагальнення та організація впровадження в діяльність слідчого апарату передових форм і методів розкриття злочинів та розслідування кримінальних правопорушень [3].

Зауважимо, що податкова міліція ДФС України на сьогодні уповноважена виявляти злочини у сфері оподаткування, відповідальність за які передбачена лише вісьма статтями Кримінального кодексу України. Водночас на підрозділи Департаменту захисту економіки Національної поліції покладено виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки (понад 90 статей Кримінального кодексу України), зокрема вчинених організованими групами та злочинними організаціями, які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах, боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, що

мають стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування. [4]

У структурі СБУ на Департамент контррозвідувального захисту економіки держави покладено відповідальність за розроблення стратегії і тактики захисту національних економічних інтересів, розкриття і припинення злочинів в економічній сфері [5], а також протидію злочинам у бюджетній, кредитно-банківській, енергетичній сферах, агропромислового і транспортного комплексам нашої держави.

Державна аудиторська служба України щодо виявлення та запобігання економічним злочинам повинна:

- контролювати цільове, ефективне використання і збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, дотримання законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу в державному і місцевому бюджетах, дотримання законодавства про державні закупівлі, а також слідкувати за станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності;

- вживати заходи стосовно усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних, зокрема передавати в установленому порядку правоохоронним органам матеріали за результатами державного фінансового контролю у разі встановлення порушень законодавства, за які передбачена кримінальна відповідальність або які містять ознаки корупційних діянь [6].

Протидія економічним злочинам також належить до компетенції Національного антикорупційного бюро України, діяльність якого спрямована на виявлення кримінальних корупційних правопорушень, учинених вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та які становлять загрозу національній безпеці. Тобто основною функцією Національного антикорупційного бюро України (штатна чисельність - 700 осіб) є боротьба з кримінальним корупційним правопорушенням, учиненим державними службовцями категорії «А» (вищий корпус державної служби) [7].

Розкривати, розслідувати і запобігати економічним злочинам уповноважені підрозділи Департаменту з розслідування особливо важливих справ у сфері економіки Генеральної прокуратури України.

Таким чином, функції протидії економічним злочинам у різних відомствах не виправдано розпорошені та навіть дублюються. Тому створення єдиного органу, який буде акумулювати в собі протидію економічній злочинності, є доцільним завданням адміністративної реформи. Такі спеціалізовані служби вже функціонують у більшості європейських країн. Вони здійснюють фінансову розвідку, а також попередження, виявлення і розслідування усіх категорій злочинів у сфері економіки. Переваги створення СФР очевидні: зосередження в одній структурі зусиль із протидії загрозам у фінансово-економічній сфері; усунення дублювання функцій правоохоронних органів і збереження бюджетних коштів; зменшення тиску на бізнес; прозорість фінансових правовідносин.

Так, Служба фінансових розслідувань - це державний правоохоронний орган, який зобов'язаний забезпечити запобігання, виявлення, припинення, розслідування й розкриття злочинів у сфері формування та використання фінансових ресурсів держави, економічної безпеки, що належать до його підслідності (відповідно до Кримінально процесуального кодексу України) [1]. У ст. 4 зазначеного законопроекту визначено основні завдання підрозділу, серед яких:

1) здійснення заходів із запобігання злочинам у сфері формування та використання фінансових ресурсів держави, економічної безпеки, й таким, що належать до підслідності фінансової поліції;

2) виявлення, припинення, розслідування та розкриття злочинів у сфері формування і використання фінансових ресурсів держави (зокрема різних форм фінансової допомоги іноземних держав), економічної безпеки й таких, що належать до підслідності Фінансової поліції [1].

Отже, делегування правоохоронних функцій від окремих відомств (Національної поліції, ДФС України, СБУ, Державної аудиторської служби, Генеральної прокуратури) до

новоствореної СФР (Фінансової поліції) об'єктивно визначено потребами вдосконалення функціонування органів, які здійснюють контроль за дотриманням законодавства у сфері державних фінансів, проводять оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Фінансову поліцію [Електронний ресурс] : Проект Закону від 15 берез. 2016 р. № 4228. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58400. - Назва з екрана.
2. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України [Електронний ресурс] : наказ Національної поліції України від 7 листоп. 2015 р. № 81. - Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/uk/>. - Назва з екрана.
3. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс] // Офіційний портал : [сайт]. - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparats/golovne-slidche-upravlinnya/zavdannya-i-funktsii/>. - Назва з екрана.
4. Чернявський С. С. Визначення місця та ролі Служби фінансових розслідувань в Україні [Електронний ресурс] / С. С. Чернявський, В. І. Василичук - Режим доступу: <http://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/ua/>. - Назва з екрана.
5. Про Службу безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-ХІІ. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>. - Назва з екрана.
6. Державна аудиторська служба України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт : [сайт]. - Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/km/uk/publish/article/131225>. - Назва з екрана.
7. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-УІІ // Відомості Верховної Ради. - 2016. - № 4. - Ст. 43.